

ЗАЛУЧЕННЯ ІНОЗЕМНОГО КАПІТАЛУ НА СТРАХОВИЙ РИНОК: ДОСВІД ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН ТА РЕАЛІЇ УКРАЇНИ

Ірина БІЛИК

Розглянуто необхідність та роль іноземного капіталу у розвитку страхового ринку України в контексті загальноєвропейської інтеграції та вступу України до СОТ. Проаналізовано досвід зарубіжних країн щодо розширення присутності іноземних страховиків на національному страховому ринку та висвітлено наслідки лібералізації ринку.

The necessity and role of foreign capital into Ukrainian insurance market development within European integration and Ukraine's joining WTO are considered. The experience of foreign countries as to the expansion of foreign insurers existence at the national insurance market is analysed. The consequences of market liberalization are reflected.

Глобальна економічна інтеграція, як об'єктивний і закономірний процес, чинить безпосередній вплив на розвиток ринку фінансових послуг загалом і страховий ринок, зокрема. Прихід іноземних страховиків на український страховий ринок – лише один з небагатьох аспектів багатогранного процесу інтеграції національної економіки у світове господарство. Тим паче, що у контексті вступу України до СОТ лібералізація доступу іноземного капіталу на внутрішній ринок страхових послуг є об'єктивно зумовленою умовою.

На шпальтах економічних видань серед науковців та практиків страхового бізнесу точиться дискусія щодо переваг та недоліків розширення присутності іноземного капіталу на національному страховому ринку. Апологети ліберальних концепцій позитивно оцінюють збільшення іноземних інвестицій у розвитку вітчизняного страхового ринку, противники відстоюють інтереси українських страховиків та національної безпеки країни.

Саме тому метою нашого дослідження є спроба дати оцінку доцільності залучення іноземного капіталу на страховий ринок та пер-

спективи його зростання в Україні у контексті загальноєвропейської інтеграції.

Інтеграційний процес об'єктивний, його уникнути неможливо, тому кожна країна зіштовхується з проблемою допуску іноземних страховиків на національний ринок та виробляє свою політику щодо визначення оптимальних меж його відкриття. Одні "відкривають" кордони страхового ринку, інші застосовують протекціоністські заходи, спрямовані на збереження "суверенітету" страхової галузі. Це здійснюється шляхом впровадження певних обмежень щодо діяльності іноземних страхових компаній, таким чином забезпечуючи їх поетапне входження на ринок. Обмеження можуть бути організаційного (квотування участі іноземного капіталу у статутних фондах) та технічного (заборона здійснення певних видів страхової діяльності) характеру (рис. 1).

Яскравим прикладом країн першої групи є Угорщина, де в результаті зняття обмежень на присутність іноземного капіталу ринок майже повністю належить нерезидентам. Страхову індустрію в такому випадку можна розглядати як національну лише з точки зору її географіч-

Рис. 1. Класифікація обмежень для допуску іноземних страховиків на національний страховий ринок [5]

ного місцезнаходження, а не з точки зору походження капіталу.

Діаметрально протилежну позицію в цьому аспекті зайняв Китай, використовуючи обмежений підхід до питання лібералізації страхового сектора для іноземних учасників. Тут обмеження застосовуються у формі квотування участі в статутних фондах національних операторів, а територіальні обмеження – у вигляді заборони здійснювати страхову діяльність у деяких містах та лімітування сфери діяльності (мова не про заборону надавати послуги зі страхування життя та обов’язкових видів страхування) [6]. Обмежуючи діяльність іноземних страховиків на внутрішньому ринку, Китай намагався створити умови для пріоритетного розвитку національних страхових компаній, які суттєво відставали від іноземних конкурентів, з метою зміцнення їх конкурентних переваг.

На відміну від Угорщини, лібералізація страхового ринку в Польщі носила більш тяжкий і поступовий характер. Згідно із Законом “Про страхову діяльність” у редакції від 1990 р., передбачалося два способи участі іноземного капіталу в польському страховому бізнесі [13]:

1) товариства з участю іноземного капіталу. Таке товариство є польською юридичною особою і трактується як вітчизняний страховик;

2) іноземні страхові компанії – так звані юридичні особи – нерезиденти, які повинні:

- отримати дозвіл на здійснення страхової діяльності;
- сплатити грошову заставу.

До 1999 року вони розглядались як окремі юридичні особи. Це впливало із принципу захисту національного страхового ринку, який відображався у тимчасовій (до 1999 р.) забороні діяльності на території Польщі іноземних страховиків. Разом з тим страхові компанії зі 100%-ою участю іноземного капіталу уже мали право здійснювати свою діяльність, що впливало з принципу відкритості польського страхового сектора.

Внесення змін Закону редакції 1999 року з метою гармонізації польського страхового законодавства з Директивами ЄС надало можливості для створення “закордонних відділів страхових компаній” без необхідності їх злиття з польським капіталом.

Після вступу Польщі до ЄС ринок повністю відкрився для компаній з усіх країн Європи. Починаючи з 2003 року, діяльність іноземних страхових компаній регулюється шостим розділом оновленого Закону “Про страхову діяльність”, під назвою “Здійснення діяльності іноземних компаній на території Республіки Польща”. До основних вимог, які висуваються до іноземних страховиків, нале-

жать: діяльність іноземної філії здійснюється за принципом взаємності; необхідність отримання ліцензії; внесення застави (кауції) під майбутні зобов'язання за договорами страхування, укладеними філією на території Польщі в сумі, еквівалентній мінімальному розміру гарантійного фонду; застава розміщується на окремому рахунку в польському банку; іноземний страховик зобов'язаний мати на території Польщі власні кошти в сумі, не меншій від рівня платоспроможності та не нижчій від гарантійного фонду; не менш, як дві особи зі складу керівництва повинні володіти польською мовою; іноземний страховик відповідає за зобов'язаннями філії усім своїм майном [14].

У наслідок змін в законодавстві, в 1990 році на польському ринку з'явилися страхові компанії з участю американського капіталу: компанія зі страхування життя – Amplico Life S.A. та компанія з ризикового страхування – Amplico S.A. [12].

У наступні роки спостерігався значний приплив іноземного капіталу, і вже на кінець 2005 року ця цифра досягла 78%. Як свідчать дані рисунку 2, особливо динамічний приріст іноземних інвестицій відбувся у другій половині 90-х років ХХ ст., однак варто зазначити, що перший "головний відділ", тобто філія страховика-нерезидента, з'явився лише у 2000 році. Причиною цього було те, що для її

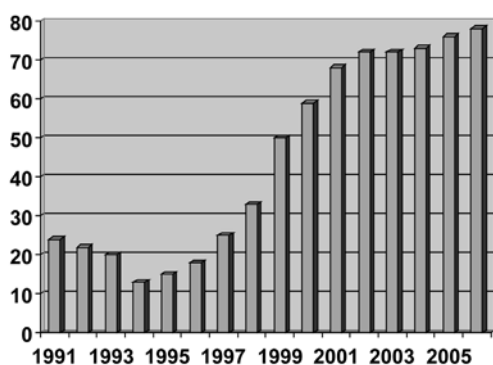

Рис. 2. Частка іноземних інвестицій в польському страховому секторі

Складено автором на підставі даних Комісії фінансового нагляду Польщі [9, 10, 11].

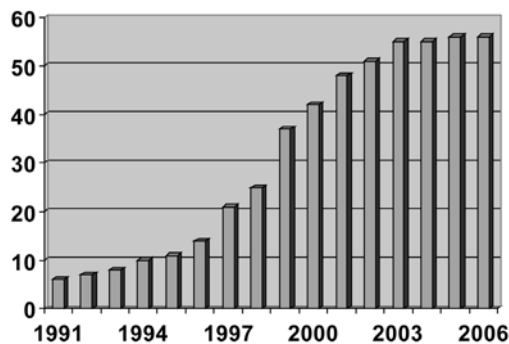

Рис. 3. Динаміка кількості страхових компаній Польщі з участю іноземного капіталу за 1991–2006 рр.

Джерело: звітні дані Комісії фінансового нагляду Польщі [9, 10, 11].

відкриття необхідно було виконати низку вимог, тому іноземцям було простіше працювати через повноцінні страхові компанії, створені за польським законодавством.

Після входження Польщі до ЄС свій інтерес до продажу страхових продуктів на території Польщі виявили на початок 2006 року майже 290 страхових компаній з ЄС, у тому числі лише 16% зі страхування життя. Поряд з цим свої послуги за кордоном пропонують 7 польських страховиків (3 компанії страхування життя і 4 із загального страхування), при цьому одна у формі філії [11].

Обсяг іноземних інвестицій, вкладених у розвиток страхового бізнесу Польщі в 2000 році досяг понад 1,2 млрд. злотих, у 2005 р. – 3,65 млрд. злотих.

Іноземний капітал охоче ангажується у створення компаній зі страхування життя. Причиною зацікавлення цим сектором було суспільне та економічне пожвавлення в країні після 1990 року і його здатність до швидкого нагромадження страхових резервів та можливість їх інвестування, а також переконливі перспективи розвитку ринку страхування життя у Польщі.

Разом з тим, іноземні інвестори, зацікавлені страховою діяльністю, мали сприятливі умови для розвитку, оскільки польські компанії лише створювалися і відчували гостру нестачу коштів (капіталів), технічного забезпечення та працівників з досвідом роботи в умовах

ринкової економіки, а також сучасної техніки і технології в страховій діяльності, необхідних для потреб динамічного й ефективного розвитку страхового ринку. Подолати ці перешкоди могли в основному лише компанії з участю іноземного капіталу, які вносили ноу-хау та досвід діяльності і – як наслідок – вони досягли кращих економічних результатів й здобули кращі позиції на ринку. З іншого боку – збільшення інвестицій (особливо в галузь майнового страхування) врятувало багато компаній від банкрутства в транспортному страхуванні. У підсумку усе це сприяло зростанню конкуренції і підвищенню якості пропонованих продуктів.

Щодо походження іноземного капіталу, інвестованого в страхові компанії Польщі, то на ринку присутні: німецький, американський, британський капітали. Серед них домінує німецький капітал – 36%, австрійський – 24,7%, країн Бенілюксу – 13%, британський – 5,8%, американський – 5,5%.

Як наслідок, відбулося майже повне захоплення польського страхового ринку іноземними страховиками. Найбільша компанія PZU щороку втрачає свої позиції лідерства на ринку на користь страхових компаній з участю іноземного капіталу. Якщо у 90-х роках ХХ ст. вона займала майже 100% ринку страхування життя й близько 66% у ризиковому страхуванні, то у 2005 р. її частка зменшилась до 38 і 50 відсотків відповідно. Саме тому компанія PZU зацікавлена у східноєвропейському, зокрема українському ринку. Доказом цього є те, що у 2003 році страхова група PZU придбала акції двох українських страхових компаній “Скайд-Вест” і “Скайд-Вест-життя” – утворивши страхові компанії “PZU-Україна” і “PZU-Україна-життя”.

Приклад Польщі переконує, що повне відкриття страхового ринку для іноземного капіталу може обернутися позбавленням страхової галузі національної функції. Водночас динамічний розвиток польського страхового ринку упродовж останніх років дозволив створити велику кількість робочих місць та стимулювати розвиток економіки Польщі загалом, адже на закритому страховому ринку для належного розвитку страхової галузі вітчизняного капіталу недостатньо.

Початковий етап діяльності іноземного капіталу в Україні характеризувався низкою обмежень. Унаслідок протекціоністської спрямованості національного законодавства участь іноземців обмежувалась так:

у 1993 році загальна частка іноземного капіталу у статутних фондах не повинна була перевищувати 20% [1];

у 1996 році участь нерезидентів збільшилась до 49% одночасно із збільшенням розміру статутного фонду для компаній з участю іноземних інвесторів (до 500 тис. єкю) [2].

У 2001 році доступ іноземного капіталу на український страховий ринок лібералізовано внаслідок скасування обмежень. Цим самим було закладено можливість входження на ринок компаній зі 100%-ми іноземними інвестиціями [3]. Ця обставина активізувала прихід іноземних капіталів у страховий сектор. Якщо у 1999 р. в Україні функціонувало 28 компаній з іноземним капіталом, то у 2006 – 66, на початку 2007 р. їх було уже близько 70, а за підсумками I-го півпівччя 2007 р. – 81 [8, 14].

Як свідчать дані рисунку 4, активне використання зарубіжними інвесторами права на 100%-ву частку відбулося у 2003-2006 роках. Прихід іноземних інвесторів – це, свого роду, оцінка потенціалу “реального” страхування в країні.

Аналіз страхового ринку України свідчить, що головними іноземними компаніями на українському страховому ринку є: “AIG” (США),

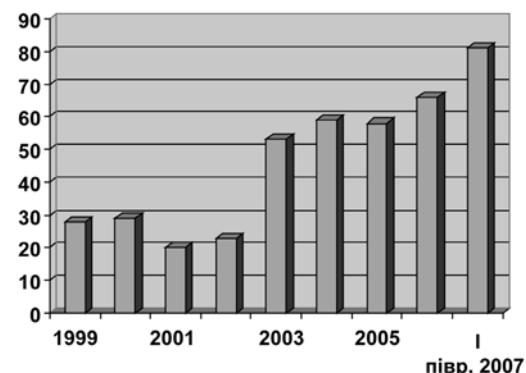

Рис. 4. Кількість страхових компаній з участю іноземного капіталу в Україні [8, 14]

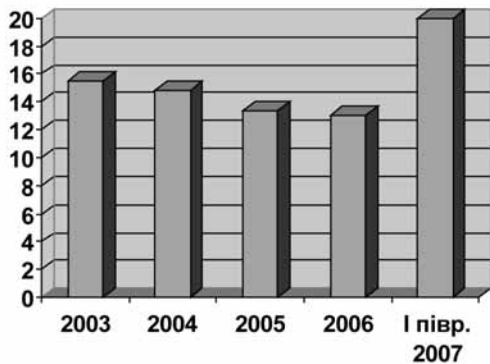

Рис. 5. Частка іноземних інвестицій у страховому секторі України [8]

“Grawe” (Австрія), “QBE” (Великобританія), “PZU” (Польща), “Wiener Stadtische”, “Uniga”, “Generali” (Австрія), “ТВІН” (Нідерланди-Ізраїль), “РЕСО-Гарантія”, “Росно”, “Ингосстарх” [4, 8].

Найбільшу питому вагу в статутних фондах українських страховиків займає англійський капітал – 29%, американський – 18%, а також російський, австрійський, кіпрський та польський – по 5–7% [7, 17]. Незважаючи на значну кількість компаній з участю іноземного капіталу, його питома частка в загальному обсязі статутних фондів українських страховиків залишається невисокою і, зокрема: у 2003 році вона становила 15,5%, у 2004 – 14,8%, у 2005 –

Таблиця 1

Переваги та загрози відкриття національного страхового ринку для іноземного капіталу

Суб'єкти	Переваги	Загрози
Іноземні інвестори	<ol style="list-style-type: none"> 1. Зміцнення бізнесу. 2. Освоєння нових ринків. 3. Одержання довготривалого капіталу на неосвоєному ринку страхування життя. 4. Диверсифікація ризиків 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Неприятливий інвестиційний клімат. 2. Відсутність державних гарантій, політичні ризики. 3. Нестабільність в інвестування резервів. 4. Низький рівень розвитку економіки та життя, що спричинює низький рівень платоспроможного попиту.
Держава	<ol style="list-style-type: none"> 1. Підвищення авторитету на міжнародній арені. 2. Виконання вимог до вступу у СОТ. 3. Нові джерела інвестицій. 4. Підвищення загальної капіталізації страхового ринку. 5. Розвиток конкуренції. 6. Збільшення податкових надходжень. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Витіснення національних операторів страхового ринку через нерівну конкуренцію. 2. Втрата самостійності. 3. Відтік капіталів за кордон. 4. Недовготривалість відносин.
Страховики	<ol style="list-style-type: none"> 1. Збільшення активів страхових компаній. 2. Залучення інвестицій у розвиток компаній (ІТ-технології, автоматизація, технології та напрацювання у розвитку бізнесу, досвід). 3. Конкуренція за рахунок якості надання послуг. 4. Створення нових робочих місць, підвищення кваліфікації кадрів. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Нові виклики конкуренції для невеликих страхових компаній, можливі випадки банкрутства.
Страховальники	<ol style="list-style-type: none"> 1. Можливість вибору кращої страхової компанії. 2. Поява нових страхових продуктів. 3. Підвищення якості обслуговування. 4. Зниження тарифів на окремі страхові послуги в результаті конкуренції страхових компаній. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Ризик злочинів з боку іноземних страхових компаній.

Джерело: [4, 29].

13,4%, у 2006 – 13%, у I-му півріччі 2007 р. – близько 20% [8, 17].

Такі тенденції свідчать про те, що вплив іноземного капіталу на страхову галузь України останнім часом посилюється, проте його не можна розцінювати як значний.

Як уже зазначалось вище, пряма присутність іноземних страховиків має як переваги і вигоди для національного страхового сектора, так і несе в собі певні загрози. Саме тому необхідним є визначення оптимальної політики (балансу) щодо запровадження стимулюючих і обмежуючих заходів, введення яких буде залежати від тих цілей, які переслідує держава. Загалом розглядати проблему лібералізації страхової галузі необхідно з урахуванням інтересів національної економіки.

Систематизація можливих переваг і загроз від лібералізації національного страхового ринку (див. табл. 1) переконує у необхідності консолідації та укрупнення капіталу на ринку. Наслідки від цього можуть бути неоднозначними. З одного боку, це може спричинити ліквідацію невеликих операторів ринку, а з іншого – лише таким чином можна зберегти присутність національних страховиків. Саме такі тенденції і простежуються на сучасному етапі розвитку страхового ринку України.

Підсумовуючи вищевикладене, приходимо до таких висновків і узагальнень.

Досвід європейських країн, свідчить про те, що відкриття страхового ринку для іноземного капіталу – неминуча необхідність, якої Україні теж не уникнути. Більше того, зміцнення національної страхової системи без його участі неможливе.

Тенденція до підвищення ролі іноземного капіталу на українському ринку буде зберігатися і майбутньому з огляду на те, що:

по-перше, внесено зміни до Закону України “Про страхування”, що дозволить через 5 років після вступу України до СОТ безпосередню присутність іноземців на ринку;

по-друге, привабливість українського страхового ринку пов’язана з перспективами його розвитку (частка страхування у ВВП в Україні складає 2,6%, тоді як у країнах з розвинутим страховим ринком – 8–12%) та широким нео-

хопленим страховим полем (страхуванням в Україні охоплено лише близько 10% ризиків).

Насамкінець зазначимо, допоки український страховий ринок характеризується значною кількістю страховиків – 440 та переважно невеликими обсягами страхових платежів – 13,8 млрд. грн. Очевидно, що в найближчі роки слід очікувати як поступового придбання іноземними інвесторами страхових компаній, так і злиття українських компаній або залишення ринку окремими з них.

Література

1. Декрет України “Про страхування” // *Орієнтир*. – 1993. – № 20.
2. Закон України “Про страхування” // *Урядовий кур’єр*. – 1996. – 18 квітня.
3. Закон України “Про внесення змін до Закону України “Про страхування” // *Урядовий кур’єр*. – 2001. – 7 листопада.
4. Залетов А. Слияния и поглощения на страховом рынке: угрозы и ожидания // *Insurance Top*. – 2006. – № 3. – С. 4–10.
5. Королева Л. Регулирование деятельности иностранных страховщиков и страховых компаний с участием иностранного капитала в России // *Страховое ревью*. – 2004. – № 12. – С. 21–35.
6. Котляров Н. В. Вступление в ВТО и либерализация страхового рынка Китая // *Страховое дело*. – 2004. – № 4. – С. 43.
7. Портфельні інвестори “біжать попереду потягу”, показуючи напрямки // *Страхова справа*. – 2006. – № 2. – С. 16–51.
8. Рынок съезжился // *Страховой клуб*. – 2006. – № 4. – С. 12–18.
9. *Biuletyny PUNU 1996-2002 r.* // www.punu.gov.pl
10. *Biuletyny KNUiFE 2003-2005* // www.knuife.gov.pl
11. *Biuletyny KNF 2006 r.* // www.knf.gov.pl
12. Małysz F. Warunki podejmowania działalności ubezpieczeniowej w Polsce przez zagraniczne zakłady ubezpieczeń // *Wiadomości ubezpieczeniowe*. – 1999. – № 5–6. – С. 8–11.
13. Ustawa o działalności ubezpieczeniowej z dnia 28 lipca 1990 r. wraz ze zmianami. Tekst jednolity Dz. U. z 1996 r. – √ 11.
14. Ustawa z 22 maja 2003 roku o działalności ubezpieczeniowej. – *Dziennik Ustaw*. – nr. 124. – poz. 1151.